

የኢትዮጵያ ሰንደቅ-ዓላማ

የጥንት ታሪካዊ አመጣጡና የኅብረ-ቀለማቱ ትርጉም

በልጅነት ድምፅ፤ "ሰንደቅ ዓላማችን!" ስንላት በዜማ፤
አቤት ያላት ውበት፤ ግሩም ያላት ግርማ፤
እንደ እማያት'ማ ሓር፤ ጨርቅ፤ ናት፤
ንገረኝ ያገር ልጅ፤ ምስጢር እንዳላት..."

እያልን፤ ተማሪዎች ሆነን ስናሞግስና ስናዜም ትዝ ይለኛል። "ሰንደቅ-ዓላማ ከቀስተ-
ዳመና ወስዶ እግዚአብሔር የሰጠን ባንዴራ ነው!" የሚል የልጆች ወሬም ነበር፤
ኋላም በታሪክና ምሳሌ መጽሐፍ የሰንደቅ-ዓላማ ትርጉም ባጭሩ ተገልጿል፤
"አረንጓዴው ልምላሜና ሃብት፤ ብጫው አበባ፤ ኃይማኖትና ተስፋ፤ ቀዩም ፍሬ፤
ቆራጥነትና፤ መስዋእትነት..." የሚል ስንግር፤ አንዱ ተንኩለኛ ልጅ የግብረ-ገብ
አስተማሪውን፤ "የኔታ፤ ምን ዓይነት ተክል ነው ታድያ ፍሬው ከታች፤ አበባው ከላይ፤
ቅጠሉ ከሁሉ በላይ የሆነ?" ብሎ ቢጠይቅ፤ የኔታ፤ "እርኩስ!" ብለው፤ ጆሮውን በጥፊ!
ሌላም ልጅ ተቀብሎ፤ "የኔታ፤ አረ ይህስ ድንች ይሆን?" ቢል፤ እርሱም ጥፊውን
ልሶ፤ የቀልድ ስሙ "ድንች" ወጣለት። የሰንደቅ-ዓላማ ጥንታዊ ታሪኩና አመጣጡ
ግን ፈጽሞ ሳይነገረን፤ ሳይዘረዘርን ቀረ።

በየዘመናቱም በአገራችን መሪ ሄዶ መሪ ሲተካ፤ በሰንደቅ ዓላማው የተለያዩ
አርማዎችን ሲቀርጹበት ታይቷል። እንግዲያውስ የኢትዮጵያ ሰንደቅ-ዓላማ ታሪካዊ
አመጣጡና የኅብረ-ቀለማቱ ትርጉም ከአፈ-ታሪክ ያገኘነውና ከአበው የተማርነውን
ከዚህ ቀጥለን ለመግለጽ እንሞክራለን።

በዓለም ጦርነት ሲጀመር ከአንድ ለአንድ ትግልና፤ ፍልምያ ታልፎ የአንድ
መንደር ጎረምሶች ተባብረው ወደሌላው መንደር ሲጓዙና ሲዘምቱ፤ የሌላው መንደር
ጎረምሶችም መክተው ሲዋጋቸው መሆኑ ጥርጥር የለውም። የአንድ መንደር
ጎረምሶች ወደሌላው የሚዘምቱትም ሚስት ለመጥለፍ፤ ከብት ወይም ሌላ ሃብትና
ንብረት ለመዘረፍ፤ ወይም ቁም ለመበቀል... ወዘተ መሆኑ ጥያቄ የለውም። በዚህም
ጊዜ ከጎረምሶቹ ጠንከር፤ ደፈር፤ ወይም ጠና ያለው፤ ብትር ወይም ጦር መሳይ
ይዙ፤ ጠላቶቻቸው ያሉበትን ጉራ በብትሩ እየጠቆመ እንዲያጠቁ ያሳያቸዋል፤
ይመራቸዋል። ይኸም "ረዥም" ብትር ለመጀመሪያው "ሰንደቅ" ለሚለው ቃል
ምንጭ ሆኖ፤ ትርጉሙም ረዥም የሸምበቆ፤ የቅርቀሃ፤ ወይም የሌላ ዕንጨት ዘንግና
ብትር ማለት ነው።

ከጊዜ ብዛት የጦር መሪው አለቃና ንጉሥ ይሆንና፤ ጦርነት ሲሄዱ
የሚጠቁምባት ብትርም የስልጣን ምልክት ትሆናለች። በጥንታውያን የግብጽ
ስእሎችና ምስሎች ነገሥታቱ በትረ-መንግሥት እንደ ጨበጡ ይታያሉ። በመጽሐፍ
ቅዱስም ሙሴ በብትሩ ብዙ ተአምራቶችን እንደ ሠራ፤ የእስራኤል ልጆች ጦርነት

ሲገጥሙም ብትሩን ሽቅብ ያነሳ እንደ ነበር(1) ተጽፎአል። በትረ-አሮንም በታቦት ፊት በአንዲት ሌሊት ቅጠል አብቅላ፣ አባባ እንዳበበች፣ ፍሬም እንዳፈራራች እናነብባለን።(2)

እየቆየ ሲመጣም የተዋጊዎቹ ቁጥር እየጨመረ ሄደ፣ ብትሩ ከሩቅ የማይታይ ሲሆን ጊዜ ለማየት የሚመች የቅጠል ዝንጣፍ መያዝ መጣ። ቅጠልም የመሪ ምልክት ሆነ። ኢየሱስ ወደ ኢየሩሳሌም በአህያ ግልገል ተቀምጦ ሲገባ ሕዝቡ ዘንባባና ሌላ ቅጠል እየዘነጠፈ በመያዝ፣ "ሆላእና! በጌታ ስም የሚመጣ የዳዊት ልጅ ብሩክ ነው!"(3) እያለ፣ በክብር እንደ ተቀበለው እናነብባለን። የዘንባባ ዝንጣፊና ሌላ ቅጠልም የመሪ ምልክት መሆኑና የዘመኑንም ገዢዎችና መሪዎችንም እንዳስቆጣቸው ተጽፏል።

በሰሜን ኢትዮጵያም መሪን "ባለ ቅጠል" (በዓል ቆጽሊ) ብለው ይጠሩ እንደነበር በጽሑፎችና አፈ-ታሪኮች ይገኛል(4)። እንግዲያውስ ቅጠል እንደ ልብ ስለሚገኝ ከማንኛውም ዛፍ ቆርጦ፣ እንደ "ሰንደቅ-ዓላማ" በመያዝ ለጦርነት መምሪያ ስለሚያመች፣ በመጀመሪያው የጦር ዘመቻ በሰንደቅ-ዓላማ ቦታ ሆኖ አገልግሏል ቢባል ሐሰት አይሆንም። ቅጠላ-ቅጠልም የሃገር ልምላሜና የሃብት ምልክት መሆኑ አይደንቅም።

ከነዚህ ሁሉ ጥንታውያን ማስረጃዎችም በነገሥታት ዘመን ሰንደቅ ዓላማ ለመኖሩ፣ ዳዊት በመዝሙሩ፣ "በአምላካችንም ስም ሰንደቅ ዓላማ እናነሳለን" ይላል (5)። ከመንደርና ከቀበሌ ጎረምሶች ጠብ ታልፎ በሃገር ደረጃ ሲደረስ የኢትዮጵያ የመጀመሪያው ባንዴራ ባለ አረንጓዴ ቀለም እንደነበረ እናገኝለን። አረንጓዴ የሚለው ቃልም በትግርኛ "ቅጠልያ" ማለት ሲሆን፣ የቅጠል ቀለም ማለት ነው። ይህም ኅብረ-ቀለም በአክሱም ዘመነ መንግሥት፣ ከክርስቶ ልደት አንድ ሺሕ ዓመት በፊት የኢትዮጵያ የነገሥታት ምልክት ሆኖ የቆየ ሲሆን፣ ቅጠል ቀጥቅጠው፣ በጭማቂው የሸማ ጨርቅ ነክረው ይሠሩት እንደነበር ይታወቃል። ይኸ ከሃገራችን ሸማግሎችና ከሊቃውንት አፍ፣ በተለይም ከቅድመ አያቱ፣ ከሃለቃ ተወልደ መድኅን ገብሩ የተገኘ ታሪክ ነው።

ሁለተኛው ቃልም፣ "ዓላማ" በትግርኛም "ዒላማ" (Target) ወይም ምልክት ማለት ሲሆን፣ በጦርነት ጠላት የተደበቀባትን ጉራ ለመጠቆም የሚያገለግል ጠቃሽ ነው። እንግዲያውስ ሰንደቅ-ዓላማ የሚለው ሁለቱ ቃላት፣ በረዥም ዕንጨት (በሰንደቅ) የተሰቀለ ምልክት ወይም ጠቃሽ (ዓላማ) ማለት ሲሆን፣ "ተመልከት ዓላማህን፣ ተከተል አለቃህን..." ሲል፣ ጦሩ አለቃውን ተከትሎ፣ ዓላማውን (ታርጌቱን) ተመልከቶ፣ ወደ ጠላት እንዲያነጣጥርና እንዲመታ፣ ጠላቱንም እንዲያጠቃ የሚነግር መሆኑን ለመረዳት ይቻላል። ከዚህም በማያያዝ አንድ በወቅቱ የተዘፈነ

ዘፈን፡-

"የጠቅልል አሽከር፣ ጀግናው ማማሩ፣
"ዓይኑ ተመልካች፣ ጠበንጃው ጡሩ፣
"አረማመዱ፣ ቁመናው ኩሩ፣
"ሩቅ ተመልክቶ፣ ማነጣጠሩ..." የሚል ነበር።

ወደ አምስት መቶ ዓመት ከክርስቶስ ልደት በፊትም፣ ቀዳማዊ ምኒልክ የጽላተ-ሙሴ ታቦትን ይዞ አክሱም ሲገባ፣ ኢትዮጵያም የሕገ ኦሪትን ስርዓት ስትቀበል፣ "ሃገራችን የእግዚአብሔር ብርሃን በራላት" ተብሎ ከአረንጓዴው በላይ የብጫ ቀለም "ብርሃን" እንደአከለብት አፈ-ታሪኩ ይነግረናል። አሁንም የሸማን ጨርቅ ወይባ በተባለው፣ ብጫ ቀለም ባለው ቅጠል ቀጥቅጠው በመንከር ነበር የሠሩት። (ዛሬም ቢሆን በወይባ ቅጠል ጭማቂ የተነከረ ልብሰ-መነኮሳት ብጫ ቀለም አለው።) እነዚህም ሁለት ቀለማት እስከ አብርሃ ወአጽብሓ ዘመነ መንግሥት፣ ኢትዮጵያም የክርስትና ሃይማኖትን እስከ ተቀበለችበት ዘመን ድረስ የሃገራችን ሰንደቅ-ዓላማ ሆነው፣ ለብዙ ዘመናት ጸንተው ቆይተዋል።

በሦስት መቶ ሠላሳ ዓመተ-ምሕረት (ከክርስቶስ ልደት በኋላ) አባ ሰላማ ከሳቴ ብርሃን ክርስትናን በኢትዮጵያ በሰበኩ ደግሞ፣ "ወንጌል የኦሪት ፍሬ ነው፣ በክርስቶስ መስቀልና ደምም የተገኘ ነው" በማለት፣ ከሁለቱ ቀለማት በላይ ቀይ ቀለም ጨምረው፣ ሰንደቅ-ዓላማውን ሦስት ኅብር፣ ማለትም አረንጓዴ፣ ብጫና፣ ቀይ አደረጉት።

ከአበው ቅድመ አያቶቻችን የሰማነውና የተማርነው የሰንደቅ ዓላማ ጥንታዊ አመጣጥ አፈ-ታሪክ ባጭሩ ይኸው ሲሆን፣ ታሪኩ ግን በዚህ አያበቃም። በየዘመናቱ ሰንደቅ ዓላማችን በልዩ ልዩ ንጉሠ ነገሥትና መሪ፣ በመሳፍንትም ዘመን ምን ዓይነት ሁኔታዎች አሳልፏል ይሆን?

ጥንታዊቷ የኢትዮጵያ ሰንደቅ-ዓላማ።

ሰንደቅ-ዓላማችንም በዚህ መልክ ለብዙ ዘመናት ቆይታለች። ሰንደቅ-ዓላማ "ንጉሠ-ነገሥት ዘኢትዮጵያ"⁽⁶⁾ ተብሎ የነገሥታት ሁሉ ንጉሥ በመሆን ከነገሠው ብቻ ስትገኝ፤ ሌሎች ከበታቹ ያሉት ተራ ንጉሦች ግን የየራሳቸውን ይዘው፤ የሸዋ፤ የጎጃም፤ የትግሬ፤ የወሎ... ንጉሥ ተብለው ይጠሩ ነበር እንጂ "ኢትዮጵያ" አይባሉም። ኢትዮጵያ የሚባለው በሊቀ-ጳጳሳት የሚቀባው ንጉሠ-ነገሥቱ ብቻ ነበር። ሌሎች ንጉሦችም የየራሳቸው የሆኑ ልዩ-ልዩ ሰንደቅ ዓላማዎችና የተለያዩ አርማዎችም ሊኖሯቸው ይችላሉ። በየዘመናቱም አንዳንዱ ንጉሠ-ነገሥት አርማውን በሰንደቅ-ዓላማ ላይ ሲያትም፤ ሌላውም ይህ አልበቃ ሲለው፤ ኅብረ-ቀለማቱን የላዩን ወደ ታች፤ የታቹን ወደ ላይ ሲገለብጥ፤ የሚቀጥለውም ንጉሥ መልሶ ሲያቀናው፤ እንዲህ እያለ የፉክክር ቤት ሆኖ እስከሣሬ ድረስ ተቆይቷል።

ሃፄ ኃይለሥላሴ በነገሡ ጊዜ ስማቸውን ከላይ የጠቀስኩት ቅድመ አያቱ፤ ሃለቃ ተወልዶ መድኅን ገብሩ፤ ከንጉሡ ዘንድ ቀርበው ነበርና፤ የሰንደቅ-ዓላማ ጥንታዊና ታሪካዊው አመጣጥ ለንጉሡ አስረድተው፤ "የቅጠል ልምላሜ ከስር፤ የአበባና የብርሃን ቀለም ብጫው ቀጥሎ፤ ከሁሉ በላይ ደግሞ ቀይ፤ የፍሬ ምልክት" መሆን ይገባል ብለው ሲገልጹላቸው፤ ንጉሡም በነገሩ ተስማሙበት። የኅብረ ቀለማቱ ስርዓትም እንዲታረም ቢሞክሩ፤ ቦሊቭያ (Bolivia) የተባለች የደቡብ አሜሪካ አገር ቀድሞ ይህንኑ የኅብረ-ቀለማት በተባበሩት መንግሥታት አስመዝግባለች ስለ ተባለ፤ "ማስተካከሉ ብዙ ችግር አለበት..." ተብሎ፤ ሰንደቅ ዓላማው ሳይታረም የታቹ ላይ፤ የላዩ ታች፤ ተዘቅዝቆ ቀረ።

ቦሊቭያ Bolivia

የዚህም ታሪክ እውነተኛነት በአዲስ አበባ የጽሕፈት ሚኒስትር መዝገብ ቤት (archives) ለተባበሩት መንግሥታት የተጻፈ ደብዳቤ ካለ፤ መዝገብ ቤቱ መርምሮ ቢያጣራና፤ የታሪኩም ሐቀኛነት ማስረጃ ከተገኘ ለአንባብያን ቢያቀርብ፤ ለታሪኩ ተጨማሪ ክብደት ይሰጠዋል። ስለዚህ ጉዳዩን የመዝገብ ቤቱ ሐላፊዎች እንዲያተኩሩበት አደራ! እንላለን።

በዚያን ጊዜ የተባበሩት መንግሥታት ሕግና ስርዓት ይህንን ይከለክል ኖሮ እንደሆነ፤ ዛሬ ግን ከ1960 ዓ.ም. ወዲህ ነፃ ከወጡት አገሮች አንዷ፤ ጋና (Ghana) ይኸው እንደ ቦሊቪያ የመሰለ ሰንደቅ-ዓላማ አስመዝግባ ትገኛለች። ስለዚህ በዛሬ ጊዜ ትክክለኛው የኅብረ-ቀለማት ቅደም ተከተል ለማረም ቢፈለግ በተባበሩት መንግሥታት በኩል ችግር የሚኖር አይመስለንም።

ጋና Ghana

አንዳንድ ዘመናዊውያን ጸሐፊዎች ግን የሃገር ሽማግሎችና በሃገር ውስጥ የቆየውን ጥንታዊ አፈ-ታሪክ አጠያይቀው ሳይመረምሩ፤ በቅዱሳት መጻሕፍትም ያለውን የሰንደቅ ዓላማ ጥንታዊነት ማስረጃ ሳይገነዘቡ፤ "ኢትዮጵያ ባንዴራም አርማም አልነበራትም፤ ባንዴራ የዘመን አመጣሽ፤ እንዲያውም ከፖርቱጊዞችና ቱርኮች ወዲህ የመጣ ነው..." የሚሉ አይጠፉም። ጥንታዊትዋ ኢትዮጵያ ግን የሸማ ጨርቅ ቀለም ነክሮ በዘንግ ማንጠልጠል ይቅርና፤ ከአፈር ንጥር አንጥራ የወርቅ፤ የብርና፤ የነሐስ (Bronz) ብሮችና ሳንቲሞችም እንደነበሯት ታሪክ(7,8) ይመሰክራል። እንደ ዛሬው በየሕንፃውና በየአውራ ጎዳናው፤ በየዕለቱም ባንዴራ የማውለብለብ ልማድ አይኑር እንጂ፤ ሰንደቅ-ዓላማ የሚባል ፈጽሞ አልነበረም ማለት ትክክል አይመስለንም። ለምሳሌ አርማ ይጠቀሙ እንደነበር የሚያሳይ በአክሱም ሐወልት ጫፉ ላይ፤ ከበስተጀርባው፤ ክብ የሆነ የጋሻ አርማ መሳይ ቅርጽ በግልጽ ይታያል።

የተለያዩ አርማና ሰንደቅ-ዓላማ በየክፍለ ሃገራቱ መኖር በሌሎችም ሃገሮች የተለመደ ነው። ለምሳሌ በአሜሪካን አገር እያንዳንዱ ክፍለ ሃገር (State) ካሊፎርንያ፤ አሪዞና፤ ቴክሳስ... የየራሳቸው የሆነ ባንዴራና አርማ ብቻ ሳይሆን፤ የየራሳቸው የሆነ እንስሳ፤ ወፍ፤ ቢራቢሮ... ወዘተ. አሏቸው። በአንድነት "አሜሪካ" ሲባሉ ግን የ51 ከዋክብትና፤ የቀይና ነጭ ሰረዝ የሆነው ሰንደቅ ዓላማቸው የአንድነታቸው ምልክት ነው።

ለኛም እነዚህ አረንጓዴ፤ ብጫ፤ ቀይ፤ ኅብረ-ቀለማት ክርስትያን፤ እስላም ሳይባል፤ የመላ የኢትዮጵያ ሕዝብ ሕብረትና አንድነት ምልክት ናቸው። በዓለምም ሁሉ የኢትዮጵያ ሰንደቅ-ዓላማ መሆናቸው ተጋንነው የታወቁት ጣልያን ኢትዮጵያን ደግማ በወረረችበት ዘመን ነው። አሁን በኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን በብዙ አህጉሮች፤ በተለይ በምዕራባዊው ዓለም በልብስ፤ በቆብ፤ በሌላም ቆሳቁስት ላይ እያተሙ በባንዴራችን ሲያጌጡ ይታያል። ብዙውን ጊዜ ይህ ጌጥ የጭቁኖች የተቃወሞ ምልክት መሆኑ ይታወቃል። ያን ጊዜ ኢትዮጵያ በሐያሉ የፋሺስት መዳፍ ስር ወድቃ ብትጠቃም፤ ተዋግታ ማሸነፏ፤ ነፃነቷንም ከአምስት ዓመታት የመራራ ትግል በኋላ መልሳ ማግኘቷ፤ ለዓለም ጭቁኖች ሁሉ ይኸ ታሪኳ ታላቅ ተስፋ ሆኗቸው፤

በትግላቸውም ሁሉ ጽናትና ብርታት ሰጪ ነው።

እነዚህ ሦስቱ ጎብረ-ቀለማት የኢትዮጵያ ሕዝብ የነፃነት ምልክት ናቸው። ዛሬም በፌዴራላዊው ዘመን ያው በድሮ ጊዜ እያንዳንዱ ክፍለ ሃገር የየራሱ ባንዴራ እንደነበረው፣ ልዩ-ልዩ ሕዝቦች፣ ክፍለ-ሃገሮችና አህጉሮች የየራሳቸው የሆነ ሰንደቅ ዓላማና አርማ ቢኖራቸውም ቅሉ፣ ለጦርነት ሲወጡ ግን በዚህች ሰንደቅ ዓላማ ስር ተባብረው በመዝመት ለአነድነታቸውና ትብብራቸው ምልክት የሆነች ይህች ሰንደቅ ዓላማ ናት። ከዚያም ታልፎ በዓለም ሃገራት ሁሉ በየኤምባሲውና በየሰልፉ ሸንጎ፣ በአሌምፒክና በሌላም የስፖርት መድረኮች ስትታይ ይህች ሰንደቅ ዓላማ ለሁሉ ሃገር ወዳድ ኢትዮጵያዊ ታሪካዊ ቅርስና የኩራት ምንጭ ሆና ለዘልዓለም ስትውለበለብ ትኖራለች።

ገ/አ. ጎርፉ።

ጥቅሶች

- 1) ኦሪት ዘጸአት 17: 8-11
- 2) ኦሪት ዘሁልቅ 17: 1-10
- 3) ወንጌል ማቴዎስ 21: 8-9
- 4) P. 105, Traditions De Tsazzega Et Hazzega, Johannes Colmodin. Rome 1902
- 5) መዝ-ዘዳ: 20: 5
- 6) ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ: "አንተ ኢትዮጵያ: ኢትዮጵያ የምትለው፣ ኢትዮጵያ ካለ እኔ ምንም አይደለችም፤ ዕድሏ ከኔ ጋር የተሳሰረ ነው። እኔ ነኝ የማደርሳት፣ ካለ እኔ ትኖራለች ብለህ አታስብ።" ብጅሮንድ ተክለ ሃዋርያት: "ለምን እንዲህ ያስባለ? ኢትዮጵያኮ ሕያው ነች፣ እኛ ሁላችንም ሓላፊዎች ነን..." p. 170 Pioneers of Change in Ethiopia. Bahru Zewde
- 7) ጥንታውያን የአክሱም ነገሥታትና የአሠሯቸው ገንዘቦች፣ አዝማች ክንፉ ኪዳኔ፣ በ. በትሪንጋሊ (Ba Tringali) ማተምያ ቤት፣ አሥመራ 1960 ዓ.ም. (1967)
- 8) Aksum An African Civilization of Late Antiquity, Stuart Muroe-Hay 1991